

Öna

Soldattorp nummer 144 under Freby

Allmänt

Öna vet vi helt klart är ett mycket gammalt torp. Indelningsverket tillkom ju i början av 1680-talet, och då tillkom de flesta soldattorpen.

För infanteriet indelades socknarna i rotar om två eller flera hemman. Varje rote skulle hålla en soldat med torp och tillhörande mark. Den största gården i roten kallades stamrote eller huvudrote och de andra strörotar. En av bönderna, som de själva valde kallades rotemästare. Han ansvarade för att lönen och annat som soldaten skulle förses med överlämnades. I regel var det den bonde som hade torpet på sin mark.

Soldattorpet bestod av ett stort kök och sovrum samt en kammare och en inbyggd förstuga. Vidare ingick fähus och lada. På gaveln mot vägen hängde rotetavlan med kompaniets namn och nummer.

Till torpet hörde en liten åker och ett ängsområde som skulle ge två lass hö. Det var inte bästa jorden som bönderna upplät till soldattorpen.

Vidare fick soldaten en ko, några får eller en gris, några höns, utsäde samt rätt att låna en häst. Vidare ingick naturprodukter.

Soldaten skulle stå för mindre reparationer. Torpbesiktning hölls med några års mellanrum. Då upprättades protokoll över de brister som skulle rättas till.

Från en inventering i juni 1889 i Öna så kan detta läsas:

Stugan. I köket anskaffas nytt fönster. Färdigt den 1 september 1889. Johan Andersson

Här en liten historia från ett annat knekttorp.

Ståhls knekttorp någonstans i Östergötland var uruselt, men alla hans reparationsyrkanden avslog. En kall vinterdag väntade Ståhl sin kompanichef och rotebönderna på syn igen. I god tid på morgonen håller Ståhl några hinkar vatten över köksgolvet och låter dörren stå öppen, tills vattnet frusit. När så "syna" kommer, står kaptenen och bönderna mållösa inför den livliga tavla, som Ståhl och hans barn erbjuder, och kaptenen frågar:

- *Va ä dä ni håller på med härinne?*
- *Vi? Vi hålls bare å slôr kane lite för å hålle ôss varme.*

Men då blev det ny stuga.

Soldaten skulle också hjälpa till med handräckning åt rotebonden.

Soldaten var borta en hel del från torpet, inte bara i krig utan även i fredstid, på övningar och arbetskommenderingar.

Då var det soldathustruns ansvar att sköta torpet. Förutom en stor barnkull fick hon sköta djuren, mjölka, bärga skörden, underhålla byggnaderna m.m.

För att få gifta sig var soldaten tvungen att få kaptenens tillstånd.

Här följer nu lite soldater som har bott här i Öna:

Stamrote det var ju Freby, ½ heman.

1689 kom Sven Wyther hit. Avancerade till korpral.

1706 kom Carl Börjesson-Strand hit. Mönstrad i Skenäs år 1710.

1709 Börje Åkesson-Fredling. Vid mönstringen 1710 kommenderad på flottan. Gevär och mundering i behåll. Hans vidare öden okända. Förlorat de gula strumporna i slaget vid Hälsingborg.

Lucka

1774 kom Olof Freberg hit. Varit med i 1788-1790 års krig i Finland. Avsked med underhåll 1803.

1785 Kom en annan Fredberg hit, nämligen Anders. Han var med i fälttågen i Pommern 1805-1807. Fången vid Lybeck 1806.

1786 kom en Friberg hit. Var med i slagen vid Sävar och Rathan 1809. Och 1813 och 1814 års fälttåg i Tyskland och Norge.

1796 hittar vi en A Herkules här. Han var kommenderad till Göta kanal 1824.

1827 har vi Carl Johan Ljung här. Han var på Ladugårdsgärde i flera år, liksom till Långholmen Ljung begärde, och fick heta Ljung. Vid antagandet hette han Ajax.

1860 hittar vi Carl Otto Ljung i Öna. Han hette Borg tidigare. Han fick avsked 1903.

Ur ett sockenstämmoprotokoll från 1803 :

Förenämnda år d. 11 Sept. hölts extraordinarie Sochnestämma, då Följande föredrogs och afgjordes.

Korpral Olof Fribergs hustru anmälte med tårar, at hennes Man, som efter hemkomsten ifrån LänsLazarettet, derest han undergådt Prof-Curen för sinnesswaghet, de första dagarna war oaktat ännu förrykt til förståndet, något drägelig; men återigen, ehuru hon sökt med all wänlighet bemöta honom, med hårdhet i sin ursinnighet henne anfallit med hugg och slag och hotat at mörda henne. I fara om lifwet nödsakades hon anlita närmsta grannar om hjälp, och beskydd m.m.

Wid undersökningen härom intygade Bengt Gustafsson i Rotbäcken och Petter Håkansson i Freby så i sanning wara som hustrun anmält, med tillägg, at Friberg under deras wakhållning fattat til en yxa, med yttrande at gifwa hustrun och sonen sin bana; åtwarnad at lägga yxan ifrån sig, kastade han den i raseri handlost ifrån sig efter sonen som lykligen undwek den tillämnade skadan. Äfwenwäl berättade nämde karlar, att Friberg utsatt eld så nära husen, at de stodo i fara at itändas, så framt hjälp til släckning ej warit til hands.

Till at förekomma den skadan och det onda som Friberg uti sitt wanwett och raseri kunde göra, fann man nödwändigt wara at Förordna pålitelig wård om honom, hwartil Förordnades 2ne karlar om dygnet, efter den ordning kring sochnen som skedde innan han intogs til Prof Curens undergående på Läns-Lazarettet. Och som ingen Förbättring synes blifwa med denna olycklige Friberg; Församlingen jämwäl wid nu 3dje omgångens wakthållande tröttnar, samt för sine göromåls eftersättjande wid hushållningen ej längre kan til hans wård biträde göra; altså anmodade Sochenmännen Prosten at med aldraförsta ombesörja, at få denna olycklige uti Länets Dårhus emot lösen intagen, hwarom Prosten lofwade föranstalta. Inlösen uti Dårhuset swarar Församlingen för.

År 1776 hände något hemskt här i Öna

Ur dödboken 1776 kan man läsa så här:

4 april

Maria Gustafsdotter, en fattig änka från Öna, brändes inne Långfredags natt. Till största delen av kroppen förstörd. Överlevnaderna lades till graven den 14 då hon levat stilla i 62 år en eller två dagar.

4 april

Helena Nilsdotter, nästnämnda Änkans dotter undergick samma öde med Modern, dess överlevor som elden lämnat lades i en kista med Modern och kom till jorden den 14 då dess ålder var 17 år 8 månader och 6 dygn.

6 april

Maria Catharina, soldaten Olof Fribergs dotter, förbrändes i samma vålded som de ovannämnde, men levde halvbränd halvannan dag efter. Jordfästes den 14, då hon intet längre levat än 2 år och 2 dygn. Herre lär oss att betänka, att etc.

Med så mycket tråkigheter som hänt här i Öna så vill jag avsluta med en lite rolig historia. Den kommer – liksom den tidigare historien jag berättade - från boken "Östgötahistorier" av Thord Lindell.

En knekt i södra Östergötland var inte så noga med att sköta sitt torp, och en dag uppvaktades han av sina rotebönder, som gav honom en uppsträckning. Men knekten blev inte svaret skyldig:

Prat ni! Men försök å få nåt ur den här jola! Förre året va dä blött å kallt, å då rutne utsädet. Å i år satte jag jolpära på dä meste, men den va skämder, när ja to öpp en. Men nästa år ska ja sätte roteböinner, för di skäms då teminstingen inte.

Torptur vid Öna, den 11 december 2005